

ΤΜΗΜΑ Β. ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΑΘΑΝΑΣΙΑΣ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ.

Α. Η ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VI.

α.) Η ΠΡΟΣΩΚΡΑΤΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ.

Ὁ δραματικώτατος ἀγώνας τῆς μεταφυσικῆς λύτρωσης τοῦ Ἀνθρώπου ξεκινᾷ μετὰ τὸ αἶσθημα καὶ τὴ δημιουργικὴ φαντασία καὶ καταλήγει στὸν κριτικὸ στοχασμό, μετὰ ἄλλους λόγους ἀρχίζει μετὰ τὸ Μῦθο καὶ τὴ Θρησκεία καὶ ἀποκορυφώνεται στὴ Φιλοσοφία.

Τὸ ὑπέροτατο πρόβλημα τῆς Φιλοσοφίας, ὅπως ἐτονίστηκε στὸ πρῶτο Μῆρος, εἶναι τὸ πρόβλημα τοῦ Θανάτου. Ἡ κορυφὴ ὅλων τῶν κορυφῶν τῆς Φιλοσοφίας, ὡς φιλοσοφίας τοῦ Θανάτου, εἶναι ἡ φιλοσοφία τῆς Ἀθανασίας. Τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς τοῦ Ἀνθρώπου, ὡς ἀτόμου καὶ προσώπου. Ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ ποὺ εἶδε τὸ φῶς τοῦ Κόσμου ἀπάνω στὰ ἱερὰ καὶ τρισάγια χώματα τῆς Αἰωνίας Ἑλλάδας ἡ Φιλοσοφία, ὡς ἔρως καὶ πάθος καὶ λαχτάρα καὶ θεία μανία τῆς καθαρῆς πνευματικῆς θεωρίας τῶν πιδὺ ὑψηλῶν, ἀλλὰ καὶ πιδὺ σκοτεινῶν προβλημάτων τοῦ Κόσμου καὶ τῆς ζωῆς τοῦ Ἀνθρώπου μέσα στὸ Σύμπαν, ὅλοι οἱ τιτάνιοι πνευματικοὶ καὶ ἠθικοὶ ἀγῶνες ὅλων τῶν μεγάλων φιλοσοφικῶν πνευμάτων ὄλου τοῦ Κόσμου καὶ ὅλων τῶν αἰώνων ὡς πανυπέροτατο σκοπὸ τους εἶχαν τὴ στέρεη θεμελίωση, μετὰ τὸ φῶς τοῦ καθαρῶν θεωρητικοῦ φιλοσοφικοῦ Στοχασμοῦ, τῆς Φιλοσοφίας τῆς Ἀθανασίας.

Τὰ πρῶτα βλαστάρια τοῦ δέντρου τῆς Φιλοσοφίας τῆς Ἀθανασίας στὴν πνευματικὴ Ἱστορία ὄλου τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Κόσμου βγήκαν στὸ φῶς στὴν ἐποχὴ τῶν πρώτων ἀναλαμπῶν τοῦ ἡλίου τῆς Ἑλληνικῆς μεταφυσικῆς κοσμοθεωρίας. Ἀπὸ τὴν Αὐγὴ τῆς πνευματικῆς ζωῆς καὶ τῆς πνευματικῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Κόσμου, στοὺς καιροὺς τῆς κυοφορίας καὶ ἀργότερα τοῦ τόκου καὶ τῆς ἀχτινοβολίας τῆς Ὀμηρικῆς ποίησης, ὁ Ἑλληνικὸς Κόσμος ἐπίστεψε στὴν ἐπιβίωση τοῦ Ἀνθρώπου ὕστερ' ἀπὸ τὸ θάνατο καὶ στὴ μέλλουσα ζωὴ.

Ἡ πρώτη αὐτὴ Ἑλληνικὴ πίστη, ἡ πίστη τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Θρησκείας, ὅπως ἀναπτύχθηκε πιδὺ πάνω στὸ πρῶτο τμήμα τοῦ Μέρους αὐτοῦ, στὴν ἱστορικὴ ἐξέλιξή της, μετὰ τὴν ἀνάπτυξη καὶ τὴ διεργασία ποὺ εἶχε στοὺς μεταομηρικοὺς καιροὺς καὶ τοὺς κατοπινοὺς αἰῶνες μετὰ τὴν κοσμογονικὴ καὶ θεογονικὴ ποίηση, μετὰ τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια, μετὰ τὴ Θρησκεία τοῦ θεοῦ Διονύσου, μετὰ τὸν Ὀρφισμό καὶ προπάντων μετὰ τὸ ἔργο καὶ τὴ δη-

μιουργία τοῦ Ἑλληνικοῦ φιλοσοφικοῦ Στοχασμοῦ, ἀποκορυφώθηκε στὸ ὑπέρολαμπρο αἰώνιο οἰκοδόμημα τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας καὶ μάλιστα τῆς Σωκρατικῆς — Πλατωνικῆς Φιλοσοφίας, ποὺ στὸ βιβλιότερον καὶ στὸ ἀληθινὸ νόημά της δὲν εἶναι παρὰ φιλοσοφία τῆς Ἀθανασίας καὶ μόνο φιλοσοφία τῆς Ἀθανασίας.

Ἡ ἰδέα τῆς Ἀθανασίας δὲν εἶναι στὸ βάθος ὅλων τῶν μεγάλων φιλοσοφικῶν συστημάτων τῆς Προσωκρατικῆς Φιλοσοφίας, ποὺ στὴν ἀπόλυτη πραγματικότητα προάγουν τὴ φιλοσοφία—θεολογία τῶν «πρώτων παμπαιῶν Ἑλλήνων θεολογησάντων», κατὰ τὴ μαρτυρία τοῦ Ἀριστοτέλη (Μεταφ. 983 β. 25—30). Ἡ πῦρ ὑψηλὴ ἰδέα καὶ ἀρχὴ τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Θεησκείας εἶναι ἡ ἰδέα τῆς ἀρχῆς τῆς ἀπόλυτης ἐνότητος τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς Ἀθανασίας. Στὰ πνευματικὰ μάτια τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων ἡ Ἀθανασία εἶναι μέσα στὴ φύση καὶ τὴν οὐσία τῶν θεῶν τοῦ Ὀλύμπου. Οἱ θεοὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Κόσμου, οἱ θεοὶ τῆς αἰωνίας οὐσίας καὶ ψυχῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ ὄντος, εἶναι ἀθάνατοι. Καὶ δὲν ἦσαν μόνο οἱ θεοὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ὀλύμπου ἀθάνατοι, ἀλλὰ καὶ στὴ θέλησή τους ἦσαν νὰ χαρίζουν τὴν Ἀθανασία καὶ σ' ὅλους τοὺς θνητοὺς ποὺ ἀγαποῦσαν καὶ προπίντων στοὺς ἥρωες. Ὁ Γανυμήδης, ὁ πῦρ ὠραῖος ἀπ' ὄλο τὸ Ἀνθρώπινο Γένος, ἀρπάζεται στὶς κορυφές τοῦ Ὀλύμπου ἀπὸ τὸ Δία καὶ εἶ ἐκεῖ ἀπάνω μαζί μὲ τοὺς ἀθάνατους θεοὺς. Ἡ Καλυψὼ ὑπόσχεται στὸν Ὀδυσσεύϊ νὰ τὸν κάμῃ ἀθάνατο, ἀν θελήσῃ νὰ μείνῃ κοντὰ της γιὰ πάντα (Ὀδύσ. XXIII. 386). Καὶ οἱ θεοὶ χαρίζουν στὸ Μενέλαο τὴν ἀθανασία στέλνοντάς τον μετὰ τὸ θάνατό του στὰ Ἠλύσια γιὰ νὰ ζήσει ἐκεῖ σ' αἰώνια εὐδαιμονία (Ὀδύσ. E.560). Καὶ στὴν Ἀρχαία Ἑλληνικὴ Μυθολογία—Θεησκεία καὶ στὴν Ἑλληνικὴ Ποίηση εἶναι ἀναρίθμητες οἱ ἱστορίες θνητῶν ἀνθρώπων ποὺ ἔγιναν ἀθάνατοι χάρις στὴν ἀγάπη καὶ τὴν εὐνοία τῶν Ὀλυμπίων θεῶν. Καὶ ἡ ἰδέα τῆς ἀρχῆς τῆς ἐνότητος τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς Ἀθανασίας εἶναι στὸ βάθος καὶ τῆς φιλοσοφίας ὅλων τῶν μεγάλων Προσωκρατικῶν φιλοσόφων, ἀν καὶ ὄχι πάντα ξεκαθαρισμένη καὶ ξάστερα διατυπωμένη καὶ διαμορφωμένη.

1. Θ Α Λ Η Σ (624 — 546 π.Χ.). Ὁ Θαλῆς ἐνορᾷ πνευματικὰ τὰ πάντα ὡς θεῖα, «πλήρη θεῶν», καὶ συνεπῶς ὡς ἀθάνατα (Ἀριστοτ. π. ψυχῆς, A.5.411a.7, Diels Προσωκρ. 11(1).A.22). Ἐπίσης τὸ Θαλῆ «ἐνιοὶ πρῶτον εἰπεῖν φασιν ἀθανάτους τὰς ψυχὰς» (Λιογ. Λαέρτ. Α. 24). Καὶ κατὰ τὸ Σουΐδα ὁ Θαλῆς «πρῶτος τὸ τοῦ σοφοῦ ἔσχεν ὄνομα καὶ πρῶτος τὴν ψυχὴν εἶπεν ἀθάνατον» (Diels' Προσωκρ. 11(1), A. 2).

2. Α Ν Α Ξ Ι Μ Α Ν Τ Ρ Ο Σ (609/10—546/5. π.Χ.) Ὁ Ἀναξίμαντρος, συμπατριώτης καὶ μαθητῆς τοῦ Θαλῆ, κινιέται καὶ αὐτὸς μέσα στὶς σφαῖρες τῆς πρωταρχῆς τῆς Ἑλληνικῆς μεταφυσικῆς, τῆς ἀρχῆς τῆς ἀπόλυ-

1. Οἱ παραπομπές στ' ἀποσπάσματα τῶν Προσωκρατικῶν φιλοσόφων γίνονται σ' ὄλο αὐτὸ τὸ ἔργο στὴν κλασσικὴ δέκατη ἔκδοση (1961) τῶν ἀποσπασμάτων αὐτῶν ἀπὸ τὸ HERMANN DIELS.

της ἐνότητος τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς Ἀθανασίας, καὶ βλέπει ὅλο τὸ Σύμπαν ὡς θεῖο καὶ ἀθάνατο. Πρώτη ἀρχὴ τοῦ Κόσμου, στὰ μάτια τοῦ Ἀναξίμαντρου, εἶναι τὸ Ἄπειρο. Καὶ τὸ Ἄπειρο ὁ Ἀναξίμαντρος θεωρεῖ ὡς θεῖο καὶ «ἀθάνατον καὶ ἀνώλεθρον (τὸ ἄπειρον = τὸ θεῖον)» (Diels 12 (2).B.3, Ἀριστοτ. Φυσ. Γ.4, 203 β. 13).

3. ΑΝΑΞΙΜΕΝΗΣ (584/5—528/5). Ὁ Ἀναξίμενης ὡς πρώτη ἀρχὴ τοῦ Κόσμου θεωρεῖ τὸν Ἄερα καὶ τὰ πάντα ἐνορᾷ ὡς θεῖα καὶ αἰώνια («ἀέρα ἄπειρον ἔφη τὴν ἀρχὴν εἶναι ἐξ οὗ τὰ γινόμενα καὶ τὰ γεγονότα καὶ τὰ ἐσόμενα καὶ θεοὺς καὶ θεῖα γίνεσθαι») (Diels 13(3)A.7).

4. ΗΡΑΚΛΕΙΤΟΣ. Ὁ σκοτεινός, στὰ φαινόμενα, ἀλλὰ φωτεινότερος στὴν πραγματικότητα φιλόσοφος τῆς Ἐφέσου, μύστης, ἱεροφάντης καὶ προφήτης τῆς Ἑλληνικῆς Θρησκείας τῆς Αἰωνιότητος φθέγγεται: «ἀθάνατοι θνητοί, θνητοὶ ἀθάνατοι», «τὸ πᾶν θνητὸν ἀθάνατον» (Diels 22(12).B.62.50).

Ἄλλ' ὁ Ἡράκλειτος, ποὺ συγκρίθηκε στὴν Ἱστορία μὲ τὸν Ἀπόστολο Παῦλο καὶ ἐθεωρήθηκε ἀπὸ τὸ φιλόσοφο καὶ μάρτυρα τῆς Χριστιανικῆς Θρησκείας Ἰουστίνο (110—167 μ.Χ.) ὡς ἕνας «Χριστιανὸς πρὶν ἀπὸ τὸ Χριστό¹», δὲ σταματᾷ ὡς ἐδῶ. Ὁ Ἡράκλειτος εἶναι ὁ πρῶτος φιλόσοφος τῆς Ἱστορίας τῆς Φιλοσοφίας ὅλου τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Κόσμου, ποὺ διακηρύσσει τὸ κεντρικὸ δόγμα τῆς Θρησκείας τοῦ Χριστιανισμοῦ, τὸ δόγμα τῆς ἀνάστασης τῶν νεκρῶν («λέγει δὲ καὶ σαρκὸς ἀνάστασιν ταύτης (τῆς) φανεροῦς, ἐν ἣ γυγενήμεθα καὶ τὸν θεὸν οἶδε ταύτης τῆς ἀναστάσεως αἴτιον οὕτως λέγων· ἐνθα δ' ἐόντι ἐπανίστασθαι καὶ φύλακας γίνεσθαι ἐγερτὶ ζώντων καὶ νεκρῶν» (Diels 22(12)B.63). (Μιλᾷ ἐπίσης γι' ἀνάσταση αὐτῆς τῆς σάρκας τῆς φανεροῦς, τῆς γήϊνης, ποὺ μέσα σ' αὐτὴ εἴμαστε γεννημένοι καὶ γνωρίζει ὅτι αἴτιος τῆς ἀνάστασης αὐτῆς εἶναι ὁ Θεός. Τὰ ἴδια τὰ λόγια του ἔχουν ὡς ἐξῆς: «Μπροστὰ στὸ Θεὸ ποὺ εἶναι παρῶν ἐκεῖ ἀνασταίνονται (οἱ ψυχὲς ποὺ εἶναι μέσα στὸν Ἄδη) καὶ γίνονται ἄγρυπνοὶ φύλακες τῶν ζώντων καὶ τῶν νεκρῶν»)

5. ΞΕΝΟΦΑΝΗΣ. (580—170 π.Χ.). Ὁ Ξενοφάνης βλέπει τὸ Πᾶν ὡς Ἐν. Καὶ τὸ Πᾶν—Ἐν εἶναι ὁ Θεός. Καὶ ὁ Θεὸς εἶναι ἕνας καὶ ὁ αὐτός, ἀθάνατος καὶ αἰώνιος. Συνεπῶς καὶ τὰ πάντα εἶναι ἀθάνατα («εἰς τὸν ὅλον οὐρανὸν ἀποβλέψας τὸ ἔν εἶναι φησι τον θεόν», (Ἀριστ. Μεταφ. Α.5.986β. 18), «τὸν θεὸν αἰδιόν τε καὶ ἕνα, ὁμοίον τε καὶ σφαιροειδῆ ὄντα» (Ἀριστ. Μεταφ. 977 β.), Diels 21(11) A. 30 καὶ 28).

6. ΠΑΡΜΕΝΙΔΗΣ. (540/39—475/470). Ὁ Παρμενίδης, ὁ «μέγας» (Πλάτ. Σοφιστ. 237 Α), ὁ «αἰδοῖός τε (σεβαστός) ἅμα δεινός... καὶ βί-

1. Πρὸβλ. KARL JOHL «Geschichte der antiken Philosophie» σελ. 278.

θος τι ἔχειν παντάπασι γενναῖον» (Πλάτ. Θεαίτ. 183 E), ὁ «καλὸς δὲ κάγαθος τὴν ὄψιν» (Πλάτ.—Παρμεν. 127 B) ἔνορᾶ τὸ Πᾶν ὡς «Ἐν καὶ τὸ Πᾶν—Ἐν ὡς ἀγέννητον καὶ ἀνώλεθρον... ὁμοῦ πᾶν ἔν, συνεχές» (Diels 28 (18). B. 8, 3—6).

7. ΖΗΝΩΝ. (490—430 π.Χ.). Ὁ Ζήνων ὁ Ἐλεάτης «ἀνὴρ γενναϊότατος καὶ ἐν φιλοσοφίᾳ καὶ ἐν πολιτείᾳ» (Διογ. Λαέρτ. IX. 26, Diels 29(19).A.1), πρεσβεύει τὴν ἴδια κοσμοθεωρία τοῦ Ξενοφάνη καὶ τοῦ Παρμενίδη, τὴν κοσμοθεωρία τῆς ἐνότητος καὶ τῆς αἰωνιότητος καὶ τῆς ἀθανασίας τοῦ Σύμπαντος.

8. ΜΕΛΙΣΣΟΣ. (Μέσα ἑξου π.Χ. αἰώνας). Καὶ ὁ Ἐλεατικὸς Μελισσὸς τόνιζει ἐπίσης «ἀεὶ ἦν ὅ,τι ἦν καὶ ἀεὶ ἔσται» (Diels 30(20).B.1).

9. ΕΜΠΕΔΟΚΛΗΣ. (495—485 π.Χ.). Ὁ Ἐμπεδοκλῆς ἀπάνω στὸν ποιητικὸ καὶ προφητικὸ οἶστρό του διακηρύσσει, πῶς εἶναι «θεὸς ἀμβροτος οὐκέτι θνητὸς» (θεὸς ἀθάνατος καὶ ὄχι θνητὸς) καὶ πῶς τὰ πάντα εἶναι αἰδία καὶ πῶς δὲν ὑπάρχει θάνατος (Diels 31(21)B.11.12.112).

10—11 ΛΕΥΚΙΠΠΟΣ (ἕως π.Χ. αἰώνας) — ΛΗΜΟΚΡΙΤΟΣ (470—360 π.Χ.). Οἱ ἀτομικοὶ φιλόσοφοι Λεύκιππος καὶ Δημόκριτος δέχονται τὴν πρὸ πάντων ἀρχὴ τῶν Ἐλεατῶν, τὴν ἀρχὴ τῆς αἰωνιότητος τοῦ ὄντος.

12. ΑΝΑΞΑΓΟΡΑΣ. (499/8—428/7 π.Χ.). Καὶ ὁ Ἀναξαγόρας θεωρεῖ τὴν ψυχὴ «ἀφθαρτον» (Diels 59(46).A.98) καὶ ὡς πρώτη ἀρχὴ τοῦ Κόσμου τὸν Νοῦν «ὅς ἀεὶ ἔστι» (Diels 59(46)A.100, Ἀριστ. π.ψ. 405α 18, B. 14).

13. ΦΕΡΕΚΥΔΗΣ. (ἕως π.Χ. αἰώνας). Ἄλλοι ἀπὸ τοὺς ἐρευνητὲς καὶ μελετητὲς τῆς πνευματικῆς ζωῆς τοῦ Ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ ὑποστηρίζουν τὴν ἐκδοχὴ, πῶς τῆ διδασκαλίᾳ τῆς ἀθανασίας τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς πρῶτος ἐδίδαξε ἀπὸ τοὺς Ἀρχαίους Ἕλληνες ὁ Φερεκύδης ὁ Σύριος (Κικέρ. Tusc. I. 16, 38, Diels 7 (71). A.5.). Ὁ Φερεκύδης, δημιουργὸς μιᾶς κοσμολογικῆς θεολογίας σὲ περὶ λόγῳ, δέχεται τρεῖς πρῶτες ἀρχές τοῦ Κόσμου, τὸ Δία, τὸ Χρόνον καὶ τὴ Γῆ (Diels 7 (71) B.1). Καὶ κατὰ τὸ Σουΐδα πρῶτος ὁ Φερεκύδης εἰσηγήθη «τὸν περὶ τῆς μετεμψυχώσεως λόγον» (Diels 7 (71). A.2).

14. ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ (ἕως π.Χ. αἰώνας) καὶ ΠΥΘΑΓΟΡΕΙΟΙ. Ἀπὸ τὸ Φερεκύδη, δάσκαλο τοῦ Πυθαγόρα, ἡ θεωρία τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς πέρασε στὴ φιλοσοφικὴ Σχολὴ τῶν Πυθαγορείων. Ἡ κεντρικὴ θεωρία τῶν Πυθαγορείων ἀπάνω στὸ πρόβλημα τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς εἶναι ἡ θεωρία τῆς μετεμψύχωσης (Diels 14(4).A.1 καὶ 8). Μοῖρα τῆς ψυχῆς, κατὰ τὴν θεωρίαν αὐτή, εἶναι ἡ «παλιγγενεσία» ὅστερ' ἀπὸ τὸ θάνατο σὲ μιὰ

σειρὰ νέων ἐνσαρκώσεων σὲ ζῶα ἢ σὲ ἄλλους ἀνθρώπους. Χαρακτηριστικοὶ εἶναι οἱ λόγοι τοῦ Πυθαγόρα σὲ φίλο του, ποὺ τοὺς ἔσωσε ὁ Ξενοφάνης στοὺς στίχους του :

«Παῦσαι μηδὲ ῥάπιζ', ἐπεὶ ἡ φίλου ἀνέρος ἐστὶν
ψυχὴ, τὴν ἔγνων φθειγξαμένης αἴων'.»

(Diels 21(11).B.7).

(Πάψε καὶ μὴ χτυπᾶς (τὸ σκυλάκι), γιὰτ' εἶναι ἡ ψυχὴ
ἐνὸς φίλου μου, ποὺ τὴν ἀναγνώρισα σὰν ἄκουσα τὴ φωνὴ του.)

Ἡ Πυθαγορική αὐτὴ θεωρία τῆς μετεμψύχωσης ἦταν καρπὸς περισσότερο θρησκευτικῆς πίστεως, Ὀρφικῆς πηγῆς, παρὰ φιλοσοφικῶν ἰδεῶν. Καὶ ἡ θεωρία αὐτὴ τῆς ψυχῆς ἦταν σὲ ἀπόλυτη ἁρμονία μὲ ἠθικὴ στὸ βάθος μεταφυσικὴ κοσμοθεωρία. Ἡ ψυχὴ τοῦ κακοῦ, κατὰ τὴ φιλοσοφία τοῦ Πυθαγόρα, θάβεται μέσα στὸ σῶμα γιὰ τιμωρία τῆς γιὰ τὶς ἁμαρτίες τῆς στὸ παρελθόν. Τὸ σῶμα εἶναι τὸ μνήμα, ὁ τάφος τῆς ψυχῆς (βλ. πῶς κάτω τὴ φιλοσοφία τοῦ Φιλολάου).

15. Α Λ Κ Μ Α Ι Ω Ν. (6ος αἰώνας π.Χ.). Ὁ Πυθαγόρειος γιατρός καὶ φιλόσοφος Ἀλκμαίων ὁ Κροτωνιάτης ἐδίδασκε, πῶς ἡ ἀνθρώπινη ψυχὴ εἶναι ἀθάνατη («φησὶ γὰρ αὐτὴν ἀθάνατον εἶναι διὰ τὸ εἰκέναι τοῖς ἀθανάτοις· τοῦτο δ' ὑπάρχειν αὐτῇ ὡς αἰεὶ κινουμένη· κινεῖσθαι γὰρ καὶ τὰ θεῖα πάντα συνεχῶς αἰεὶ, σελήνην, ἥλιον, τοὺς ἀστέρας καὶ τὸν οὐρανὸν ὅλον» (*Ἀριστ. π. ψυχῆς. Α.2.405α.29, Diels 24(14).A.12), «ἔφη δὲ καὶ τὴν ψυχὴν ἀθάνατον, καὶ κινεῖσθαι αὐτὴν συνεχῶς ὡς τὸν ἥλιον.» (Διογ. Λαέρτ. VIII. 83, Diels 24 (14), A.1 καὶ 12).

Ἐπίσης ὁ Ἀλκμαίων «θεοὺς ὡσεὶ τοὺς ἀστέρας εἶναι ἐμψύχους ὄντας» καὶ συνεπῶς ἀθάνατους καὶ αἰώνιους καὶ τὴν ψυχὴ «φύσιν αὐτοκίνητον κατ' αἶδιον κίνησιν καὶ διὰ τοῦτο ἀθάνατον αὐτὴν καὶ προσεμφερῆ τοῖς θεοῖς ὑπολαμβάνει.» (Diels 24(14).A.12. Πλάτ. Φαίδρ. 245Γ).

16. Φ Ι Λ Ο Λ Α Ο Σ. (5ος π.Χ. αἰώνας). Ὁ Φιλόλαος, ἀπὸ τοὺς κορυφαίους Πυθαγορείους, θεωρεῖ τὰ πάντα ὡς ἀθάνατα («ἀ μὲν ἐστὼ τῶν πραγμάτων αἶδιος ἔσσα καὶ αὐτὰ μὲν ἄ φύσις θεῖαν γὰ καὶ οὐκ ἀνθρωπίνην ἐνδέχεται γνῶσιν.» (Ἡ οὐσία τῶν πραγμάτων εἶναι αἰώνια καὶ ἡ ἴδια ἡ φύση ἀπαιτεῖ θεῖα καὶ ὄχι ἀνθρώπινη γνώση), (Diels 44(32).B.6).

Καὶ τοῦ Φιλολάου εἶναι οἱ περίφημοι λόγοι γιὰ τὴν τιμωρία τῶν ψυχῶν : «μαρτυροῦνται δὲ καὶ οἱ παλαιοὶ θεολόγοι τε καὶ μάντιες, ὡς διὰ τινὰς τιμωρίας ἂ ψυχὰ τῷ σῶματι συνέζευκται καὶ καθάπερ ἐν σάματι τούτῳ τέθραπται», (Diels 44 (32).B.14).

Ἡ θεωρία αὐτὴ τοῦ Φιλολάου γιὰ τὸ σῶμα — σάμα — μνήμα (τάφο) τῆς ψυχῆς θ' ἀναπτύξη ἀργότερα πλατεῖα ὁ Πλάτων στὴ φιλοσοφία του (Γοργ. 493Α καὶ Φαίδων).